

УДК 159.922.8

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-2-3>

Оксана ВДОВІЧЕНКО

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

<https://orcid.org/0000-0002-3553-1106>

e-mail: werta_2i@ukr.net

Ольга БЛАГА

Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

<https://orcid.org/0000-0002-4924-8491>

e-mail: olablaga168@gmail.com

Тетяна БОРОЗЕНЦЕВА

Горлівський інститут іноземних мов,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

<https://orcid.org/0000-0002-7251-0590>

e-mail: t.borozentseva@forlan.org.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЮНАКІВ, ЯКІ ВІДДАЮТЬ ПЕРЕВАГУ КЛУБНОМУ ДОЗВІЛЛЮ

У статті представлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми ціннісно-сміслової сфери здобувачів вищої освіти, які проводять вільний час у клубах. Аналіз психологічної літератури з проблеми формування ціннісно-сміслової системи сучасної молоді показав, що українська молодь схильна до аномічної деморалізованості, авторитаризму та соціального цинізму. В результаті чого у молоді не формується стійка система соціально орієнтованих цінностей і сенсів, яка відповідає перспективі розвитку демократичного суспільства.

На розвиток цінностей і сенсів в юнацькому більшою мірою впливає соціокультурне середовище, зокрема, молодіжна субкультура, що включає переваги, сленг, моду тощо. Від особливостей субкультури, в яку входить молода людина, багато в чому залежать життєві сенси, ціннісні орієнтації та конкретні життєві цілі.

Дослідження переважаючих життєвих цінностей і орієнтацій на певні сфери, які є характерними для молоді, що веде клубне дозвілля, показало, що для них найбільш важливим є прагнення до високого рівня матеріального добробуту, переконаність в тому, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого благополуччя. Високий рівень матеріального добробуту для таких людей є підставою для розвитку відчуття власної значущості та підвищеної самооцінки. Також для них важливі фізична привабливість і здоров'я, підвищення рівня освіти, розширення кругозору. Серед основних життєвих орієнтацій, що є на даний момент смисловими, у молоді цієї категорії превалює спрямованість на майбутнє, наявність конкретних цілей. Крім того, для них важливим є процес досягнення цих цілей. Хоча, вони схильні містифікувати події власної біографії, схильні до фаталізму і їх цілі та плани не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особою відповідальністю за їх реалізацію.

Ключові слова: ціннісно-сміслова сфера, субкультура, клубне дозвілля, молодь, здобувачі вищої освіти.

Oksana VDOVICHENKO

State institution «Southern Ukrainian National
Pedagogical University named after K.D. Ushinskogo»

Olha BLAHA

Ivano-Frankivsk Educational and Scientific
Law Institute Odesa Law Academy National University

Tetiana BOROZENTSEVA

Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Institution
«Donbass State Pedagogical University»

CHARACTERISTICS OF THE VALUE AND MEANINGFUL SPHERE OF YOUNG PEOPLE WHO PREFER CLUB LEISURE

The article presents the results of a theoretical analysis and an empirical study of the problem of the value-meaning sphere of higher education students who spend their free time in clubs. Analysis of psychological literature on the problem of forming the value-meaning system of modern youth showed that Ukrainian youth are prone to anomic demoralization, authoritarianism, and social cynicism. As a result, young people do not develop a stable system of socially oriented values and meanings, which corresponds to the perspective of the development of a democratic society. The development of values and meanings in youth is largely influenced by the socio-cultural environment, in particular, the youth subculture, which includes preferences, slang, fashion, etc. Meanings of life, value orientations and specific life goals largely depend on the specifics of the subculture a young person enters. The study of prevailing life values and orientation to certain areas, which are characteristic of young people who lead club leisure, showed that the most important thing for them is the desire for a high level of material well-being, the conviction that material wealth is the main condition for life well-being. A high level of material well-being for such people is the basis for the development of a sense of self-importance and increased self-esteem. Physical attractiveness and health, raising the level of education, and broadening one's horizons are also important for them. Among the main life orientations that are meaningful at the moment, youth in this category are oriented towards the future and have specific goals. In addition, the process of achieving these goals is important for them. Although, they tend to mystify the events of their own biography, are prone to fatalism, and their goals and plans have no real basis in the present and are not supported by personal responsibility for their implementation.

Key words: value-semantic sphere, subculture, club leisure, youth, students of higher education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасні зміни в суспільстві України призвели до суттєвих трансформацій у життєдіяльності соціальних інститутів, суспільних структур, груп населення. В ситуації, що склалася, особливо важко доводиться молоді з її не сталим світоглядом, рухомою системою цінностей та сенсів. Бездуховність і її результат – споживче, егоїстичне ставлення до життя – породжують у молодих людей апатію, байдужість до себе та інших, що загрожує втратою етичного і духовного здоров'я нації.

Аналіз досліджень та публікацій

Сучасні науковці визнають значний вплив складових ціннісно-сміслової сфери особистості на якість і задоволеність життям в цілому [2]. Особливості ціннісно-сміслової сфери особистості виявляються в її змістовному та динамічному аспектах, які визначається, зокрема, мірою реалізованості цінностей, та на даний момент вивчені недостатньо у віковому, гендерному і соціальному аспектах.

Проблемі сутності ціннісно-сміслової сфери присвячені роботи Б. Братуся, Ф. Василюка, І. Галян, З. Карпенка, Г. Радчук; вплив чинників оточуючого середовища на формування ціннісно-сміслової сфери особистості представлений у працях таких вчених, як А. Барбара, С. Бубнова, В. Петренко, М. Яницький; специфіка ціннісних орієнтацій молоді висвітлена в дослідженнях І. Булах, А. Большакової, В. Павелків, Н. Мокич, Ю. Сошиної.

Молодіжна субкультура – це відносно нове і багатогранне явище суспільного життя. Як і будь-яка інша культура, вона визначає соціальне життя людини. У порівнянні з базовою культурою суспільства її вплив на спосіб буття молодшої людини, її цінності, бачення світу набагато вужчий, але істотний [1; 4; 5]. Участь у клубних заходах сприяє соціалізації, формуванню сенсів та цінностей, світогляду в цілому. Актуальність і недостатня вивченість цього явища зумовили вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у визначенні психологічних особливостей ціннісно-сміслової системи юнаків, які віддають перевагу клубному дозвіллю.

Виклад основного матеріалу

Розробка психологічних проблем етичних цінностей має особливе значення, оскільки одним з витоків негативних явищ є деформація в ціннісно-смісловій сфері, ставлення до цінностей культури, етичних ідеалів, принципів, правил тощо. Відповідно до мети і завдань дослідження були використані такі психодіагностичні методи: авторська анкета, «Морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ)» В. Сопова, Л. Карпушиної, тест «Смісложиттєвих орієнтацій» (СЖО), є адаптованою версією тесту «Мета в житті» (Purpose-in-Life Test, PIL) Джеймса Крамбо і Леонарда Махоліка). Для статистичної обробки результатів використовувався t-критерій Стьюдента.

В дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти 2–4 курсів ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського», Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», Горлівського інституту іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро) в кількості 94 осіб. Всі досліджувані були поділені на дві групи за результатами анкетування. До 1-ої групи увійшли юнаки, які ведуть активне клубне життя (61 особа), до 2-ої групи – юнаки, які епізодично відвідують клуби або не відвідують зовсім (33 особи).

Дослідження переважаючих життєвих цінностей і орієнтації на певні життєві сфери, що є характерними для молоді, яка проводить дозвілля у клубах, проведене за допомогою методики «Морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ)» В. Сопова, Л. Карпушиної. Результати представлені в таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Показники життєвих цінностей здобувачів вищої освіти (у стенах)

Шкали	1 група	2 група	t	p-рівень
Саморозвиток	3,5±1,2	5,5±1,9	2,11	≤0,05
Духовне задоволення	4,4±1,5	5,8±2,0	1,88	>0,05
Креативність	5,8±2,0	4,3±1,4	1,62	>0,05
Активні соціальні контакти	4,8±1,7	6,4±2,2	1,78	>0,05
Власний престиж	5,5±1,9	6,8±2,3	1,74	>0,05
Досягнення	6,9±2,4	5,1±1,8	1,77	>0,05
Високе матеріальне положення	7,7±2,6	4,4±1,5	2,69	≤0,01
Збереження власної індивідуальності	3,3±1,2	3,7±1,4	0,45	>0,05

Отримані результати вказують на те, що для здобувачів вищої освіти, які ведуть клубне дозвілля, основними цінностями є: високе матеріальне положення, досягнення, креативність і власний престиж. Для тих, хто не часто відвідують або взагалі не відвідують клуби, переважаючими цінностями є: власний престиж, активні соціальні контакти, духовне задоволення і саморозвиток.

Виявлено значущі відмінності у показниках життєвих цінностей досліджуваних груп, а саме: саморозвиток більш значущий для досліджуваних 2-ої групи в порівнянні з досліджуваними 1-ої групи ($p \leq 0,05$ за критерієм Стьюдента); високе матеріальне положення більш цінне для досліджуваних 1-ої групи в порівнянні з досліджуваними 2-ої групи ($p \leq 0,01$). Таким чином, можна констатувати, що для здобувачів вищої освіти, які ведуть активний клубний спосіб життя, найбільш важливим є прагнення до високого рівня матеріального добробуту, переконаність в тому, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого благополуччя. Високий рівень матеріального добробуту для таких людей часто виявляється підставою для почуття власної

значущості та підвищеної самооцінки. Також важливим для них є прагнення досягти конкретних результатів в різні періоди життя. Кількість життєвих досягнень для таких людей є підставою для високої самооцінки. Вони прагнуть до реалізації творчих можливостей, внесення різних змін у всі сфери життя, уникання стереотипів і різноманітності життя. Для них характерними є винахідливість і захопленість в буденних ситуаціях; прагнення до визнання, пошани, схвалення з боку інших, значущих осіб, до чіткої думки вони прислухаються, і на чітку думку орієнтуються в своїх думках, вчинках і поглядах. Самовпевнені, категоричні в ситуаціях взаємодії з людьми, які залежні від них, честолюбні.

Для здобувачів вищої освіти, які не ведуть клубний спосіб життя, особливо важливим є визнання, пошана, схвалення значущих осіб. Вони достатньо амбітні та честолюбні, прагнуть досягти високого соціального статусу в групі, мають схильність до лідерства. Для них значущими є всі аспекти людських взаємин, вони переконані в тому, що найцінніше в житті – це можливість спілкуватися з іншими людьми. Зазвичай доброзичливі, товариські, невимушені в спілкуванні, активні. Так само для них важливо отримувати моральне задоволення у всіх сферах життя. Вони вважають, що найважливіше в житті – робити те, що цікаво і приносить внутрішнє задоволення. Крім того вони прагнуть отримувати об'єктивну інформацію про особливості власного характеру, здібностей, інших рисах особистості.

Таким чином, можна сказати, що для здобувачів освіти виділених категорій, важливими є різні ціннісно-сміслові аспекти життя.

Таблиця 2

Орієнтація на життєві сфери досліджуваних (у стенах)

Шкали	1 група	2 група	t	p-рівень
Професійне життя	4,2±1,5	3,1±1,1	1,42	>0,05
Навчання і освіта	4,3±1,5	6,5±2,2	2,22	≤0,05
Сімейне життя	4,2±1,5	6,9±2,4	2,35	≤0,05
Суспільне життя	4,1±1,4	4,6±1,6	0,74	>0,05
Захоплення	4,2±1,5	6,4±2,2	2,12	≤0,05
Фізична активність	5,2±1,8	2,3±0,8	2,56	≤0,05

Для досліджуваних 1-ої групи найбільш значущими сферами життя є: фізична активність і навчання, освіта. Для досліджуваних 2-ої групи – сімейне життя, навчання і освіта та захоплення.

Отримано значущі відмінності в показниках різних життєвих сфер у досліджуваних груп. Освіта і навчання більш значущі для досліджуваних 2-ої групи в порівнянні з досліджуваними 1-ої групи (p

$\leq 0,05$). Сфера сімейного життя важливіша для досліджуваних 2-ої групи в порівнянні з досліджуваними 1-ої групи ($p \leq 0,05$). Захоплення більш важливі для досліджуваних 2-ої групи в порівнянні з досліджуваними 1-ої групи ($p \leq 0,05$). Фізична активність більш значуща для досліджуваних 1-ої групи в порівнянні з досліджуваними 2-ої групи ($p \leq 0,05$).

Таким чином, отримані результати вказують на те, що для молоді, яка віддає перевагу клубному дозвіллю, найбільш важливими є фізична привабливість і здоров'я, підвищення рівня освіти, розширення кругозору. Для молоді, що не веде клубний спосіб життя, найбільш важливим є життя родини. Вони готові віддавати сили і час вирішенню проблем сім'ї, вважають, що головне в житті – це благополуччя родини. Прагнуть до підвищення рівня освіти, навчання. Велике значення для них також мають захоплення, хобі.

Аналіз отриманих даних за шкалами цінностей усередині життєвих сфер показав, що здобувачі вищої освіти, які проводять дозвілля у клубах, у сфері фізичної активності прагнуть до фізичного вдосконалення, зацікавлені в отриманні інформації від інших людей про свої здібності та фізичні можливості, мають критичну самооцінку. Вони віддають перевагу такому виду фізичної активності, який приносить моральне задоволення. При цьому для них важлива стабільність, небажання нічого змінювати. Досліджувані цієї групи отримують задоволення від занять в групі знайомих, разом із друзями. Так само для них важливий результат, заради якого вони заздалегідь планують свою діяльність у сфері фізичної активності. Вони прагнуть дотримуватися сучасних модних тенденцій в різних сферах життя. У сфері навчання і освіти здобувачі освіти цієї групи прагне підвищувати свій рівень, розвивати себе як особистість та власні здібності. Відрізняються розвинутою пізнавальною потребою, прагненням навчатися. При цьому часто демонструють стереотипність вирішення проблем, негнучкість, нездатність відійти від зразка. Бажання досягти високого рівня освіченості часто обумовлене прагненням увійти до певної соціальної групи.

Здобувачі вищої освіти, які не проводять дозвілля у клубах, цікавляться сімейним життям інших людей з метою порівняння ваговитості досягнень своєї сім'ї та інших. Їм властиве прагнення до високого рівня матеріального достатку родини. Вони намагаються таким чином будувати сімейне життя, щоб забезпечити визнання оточуючих, на основі взаєморозумінні та взаємозалежності. У іншій значущій для сфері – освіти та навчання – досліджувані цієї групи прагнуть досягти такого рівня, який дозволив би їм мати високий дохід

та інші види матеріальних благ; добитися як конкретного результату освіти, так і інших життєвих цілей, досягнення яких залежить від її рівня; знайти щось нове в галузі знань, що вивчається, зробити свій внесок, щоб бути високо оціненими суспільством. При цьому їм властиве повне ігнорування освіти як чинника, що сприяє розвитку власної особистості; низька пізнавальна активність через відсутність пізнавального мотиву. Вони прагнуть досягти конкретного, суто практичного результату. У сфері захоплень досліджувані цієї групи прагнуть у вільний час займатися тим, що може принести матеріальну користь. Їх захоплення мають прагматичний характер. Вони цікавляться досягненнями інших людей, щоб переконатися у власних перевагах. Орієнтуються на оцінки значущих людей і слідуєть в захопленнях моді.

Результати дослідження смисложиттєвих орієнтацій у здобувачів вищої освіти виділених груп за допомогою методики «Смисложиттєвих орієнтацій» представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

**Показники смисложиттєвих орієнтацій у здобувачів вищої освіти
(у балах)**

Шкали	1 група	2 група	t	p-рівень
Цілі	33,5±11,2	29,4±9,9	1,75	>0,05
Процес	21,6±7,3	17,5±5,9	1,68	>0,05
Результат	16,5±5,6	15,6±5,3	0,86	>0,05
Локус контролю – Я	13,4±4,6	17,9±6,0	1,76	>0,05
Локус контролю – Життя	17,3±5,9	25,7±8,7	2,12	≤0,05

Результати свідчать, що у досліджуваних 1-ої групи найбільш вираженою є орієнтація на життєві цілі, яка характеризує наявність цілей в майбутньому житті, які додають йому усвідомленість, спрямованість і часову перспективу. Але, враховуючи показники за іншими шкалами, ці цілі та плани не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. У досліджуваних 2-ої групи найбільш вираженою орієнтацією є орієнтація на життєві цілі, це свідчить про те, що вони мають конкретну мету, яка додає сенс їх існуванню. Але показники інших шкал указують на те, що це прожектерство, оскільки ці цілі не мають ніяких реальних підстав в сьогоденні і не підкріплюються бажанням брати на себе відповідальність за їх досягнення. Показники інших шкал указують на те, що досліджувані обох груп в цілому незадоволені своїм теперішнім і минулим життям.

Крім того, виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних груп за шкалою «Локус контролю – життя», вони значно

вищі у молоді, що не віддає перевагу клубному дозвіллю ($p \leq 0,05$). Тобто респонденти переконані в тому, що контроль над власним життям належить самій людині, вона може вільно приймати рішення і втілювати їх в життя. Молодь, яка проводить дозвілля у клубах, в рішенні цього питання більш схильна до фаталізму, вона вважає, що свобода вибору лізурна і безглуздо будь-що загадувати на майбутнє.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведене дослідження ціннісно-сислової сфери здобувачів вищої освіти показало, що вона відрізняється у молоді, яка віддає перевагу клубному дозвіллю. Для них більш важливим є прагнення до високого рівня матеріального добробуту, переконаність в тому, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого благополуччя. Також для них важливі фізична привабливість і здоров'я, підвищення рівня освіти, розширення кругозору. Серед основних життєвих орієнтацій, що є на момент дослідження смисловими, у молоді цієї категорії переважає спрямованість на майбутнє, наявність конкретних цілей. Також важливим є процес досягнення цих цілей. Хоча вони схильні містифікувати події власної біографії, схильні до фаталізму і їх життєві цілі не мають реальної опори в сьогоденні, не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію.

Перспективою подальших досліджень є розгляд особливостей ціннісно-сислової сфери представників інших молодіжних субкультур.

Література

1. Барбара А. О. Психологічні характеристики молодіжної субкультури. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. №3-2. С. 242-246.
2. Галян І. М. Соціокультурні виміри ціннісно-сислових настанов особистості. *Психологічні науки*. 2013. Т.2, Вип. 10. С. 79-84.
3. Лисенко Ю. О. Взаємодія субкультур у культурі суспільства. *Педагогіка та психологія*. 2015. № 48. С. 109-118.
4. Мужанова Н. В. Вікові особливості смислової сфери представників неформальних субкультур. *Наука і освіта*. 2016. №5. С. 228-232.
5. Павелків В. Р. Молодіжна субкультура та її вплив на процес ідентифікації особистості. *Психологія: реальність і перспективи*. 2015. Вип. 5. С. 112-118.
6. Павелків В. Р., Мокич Н. В. Психологічні ознаки в системах соціокультурного простору молодіжних субкультур. *Психологія: реальність і перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 187-193.
7. Ставицька С. О., Кутішенко В. П. Теоретичне обґрунтування розвитку структури самосвідомості особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія «Психологічні науки». 2016. Вип. 4 (49). С. 140-147.

8. Тітова Т. Є. Смыслові аспекти саморегуляції особистості. *Психологія і особистість*. 2016. № 1. С. 217-225.

References

1. Barbara A. O. (2013). Psychological characteristics of the youth subculture. *Comparative and analytical law*. No. 3-2. P. 242-246.
2. Galyan I. M. (2013). Socio-cultural dimensions of value-meaning guidelines of personality. *Psychological sciences*. Volume 2, Issue 10. P. 79-84.
3. Lysenko Yu. O. (2015). Interaction of subcultures in the culture of society. *Pedagogy and psychology*. No. 48. P. 109-118.
4. Muzhanova N. V. (2016). Age-specific features of the semantic sphere of representatives of informal subcultures. *Science and education*. No. 5. P. 228-232.
5. Pavelkiv V. R. (2015). Youth subculture and its influence on the process of personality identification. *Psychology: reality and prospects*. Issue 5. P. 112-118.
6. Pavelkiv V. R., Mokysh N. V. (2015). Psychological signs in the systems of the sociocultural space of youth subcultures. *Psychology: reality and prospects*. Issue 4. P. 187-193.
7. Stavvytska S. O., Kutishenko V. P. (2016). Theoretical justification of the development of the structure of self-awareness of the individual. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series «Psychological Sciences»*. Issue 4 (49). P. 140-147.
8. Titova T. E. (2016). Meaningful aspects of personality self-regulation. *Psychology and personality*. No. 1. P. 217-225.